

M Matras

Jednym z ważniejszych krakowskich (ale i światowych!) miejsc literackich jest Kamienica Kromerowska przy Rynku Głównym 23, w której mieści się najstarsza księgarnia w Europie. Historia tego sklepu z książkami sięga XVII wieku i tworzy uniwersalną opowieść o ruchu księgarskim, osadzoną w kontekście dziejów Polski i Krakowa. Zupełnie współcześnie mieszczący się pod tym adresem salon Matras kontynuuje tradycje miejsca, pełniąc funkcję nie tylko księgarni, ale także prężnie działającej instytucji kultury.

Z ręki do ręki

W 1610 roku Franciszek Jakub Mercenich (pochodzący z Kolonii krakowski kupiec) otworzył w czternastowiecznym budynku, jak opisują źródła: „sklep na ulicę otworzysty, w którym księgi sprzedaje”¹. Dzięki niemu krakowianie zyskali dostęp do światowych publikacji, sprowadzanych głównie z międzynarodowych targów odbywających się w tamtym czasie we Frankfurcie nad Menem. Wobec rychłej śmierci bibliopoli w 1613 roku interes przejęli Burchard Kuick oraz Antoni Hierat, który prowadził księgarnię do 1625 roku. Później budynek przez niemal dwa stulecia służył innym celom, aż do roku 1872, kiedy działalność księgarską wznowił w nim Władysław Jaworski, przenosząc na Rynek księgarnię Walerego Wielogłowskiego, znajdującą się wcześniej na roku ulicy Świętej Anny i Wiślniej. Choć interesu nie prowadził długo, ukształtował istniejący do dziś charakter miejsca, prowadząc tu salon literacki. W 1875 roku spadkobiercy Wielogłowskiego sprzedali sklep spółce Gustawa Gebethnera i Augusta Wolffa. Pod tym szyldem księgarnia działała aż

Fotografia Malwina Mus

Fotografia Paweł Frosiek

do 1950 roku, silnie utrwalając się w świadomości krakusów. Nawet gdy księgarnię upaństwowiono i przemianowano na Przedsiębiorstwo Państwowe „Dom Książki”; nawet gdy tuż po przełomie ‘89 lokal przejął Zbigniew Suszczyński, a następnie Sieć Matras – starsi krakowianie cały czas kupowali i kupując książki u Gebethnera i Wolffa.

Złoty okres księgarstwa

Doskonale zarządzana firma i wysokiej jakości asortyment to tylko połowa sukcesu spółki Gebethner i Wolff. Jej działalność przypadła na okres silnego zapotrzebowania i zainteresowania książkami w Polsce. We wspomnieniach krakowian księgarnia funkcjonuje jako niezobowiązujące miejsce systematycznych spotkań miejskiej elity intelektualnej. Doktor Aleksander Słapa, dyrektor księgarni Gebethnera w latach 1918–1950, wśród regularnych bywalców miejsca wymienia m.in. sekretarza generalnego Akademii Umiejętności – Bolesława Ulanowskiego, rektora i tłumacza Sofoklesa – Kazimierza Morawskiego, Adama Chmiela – znanego historyka Krakowa, redaktora „Czasu” Rudolfa Starzewskiego, Władysława Prokescha z „Nowej Reformy”, redaktora „Krytyki” Wilhelma Feldmana, pisarza Artura Gruszeckiego, dyrektora Drukarni Uniwersyteckiej Józefa Filipowskiego.

Spokój księgarskiego życia zakłócały jednak co pewien czas przykre wydarzenia. Do takich bez wątpienia należy zaliczyć historię Ferdynanda Świerczowskiego – zięcia właściciela księgarni, zatrudnionego w niej buchaltera. Zamieszkały przy ul. Krupniczej 19 Świerczowski miał zwyczaj wieczornych przechadzek do Ka-

mienicy Kromerowskiej, by – wzywany poczuciem obowiązku – sprawdzać rachunki po całym dniu obrotu. 1 października 1913 roku wyruszył na swój ostatni spacer – został zamordowany na tle rabunkowym w pobliżu bocznego wejścia do budynku. Śledztwo wykazało, że inicjatorem zabójstwa, dokonanego ostatecznie przez cztery osoby, był Jan Godula – były pracownik księgarni, zwolniony za notoryczne kradzieże książek.

Mniej tragiczne w skutkach, ale również dramatyczne wydarzenia dotknęły salon książkowy w czasie II wojny światowej. Hitlerowcy mianowali wówczas własnego zarządcę księgarni i urządzili polowanie na zakazane książki. Szczęśliwie, nielegalne w tych okolicznościach pozycje zostały na czas ukryte w budynku przy ul. Krowoderskiej 31 oraz w Warszawie przy ul. Targowej 58.

Współczesna działalność „katedry książki”

Sieć Matras przejęła historyczną księgarnię 16 maja 1998 roku. Cztery lata później lokal został poddany gruntownemu remontowi, obejmującemu fasadę i wnętrze kamienicy, który określił obecny wygląd salonu. Matras dostosował księgarnię do światowych standardów, nie rezygnując przy tym z historycznych akcentów. Regały, na których stoją książki, są wykonane z intarsjowanego drewna olchowego i pochodzą z okresu II wojny światowej, gdy księgarnią zarządzali Niemcy.

Z dużą pieczołowitością przygotowywane są wystawy na witrynie księgarni – jak imponujący plakat lub okładka. Informują one o tym, co dzieje się wewnątrz (np. o promocji książki, spotkaniu

z autorem) i zachęcają do udziału w wydarzeniu. Opracowywane przez wydawcę, księgarza i plastyka ekspozycje, oprócz podstawowej funkcji użytkowej, stanowią również uciechę dla oka i są dynamicznym elementem dekoracyjnym przestrzeni Rynku. Jednym z autorów witrynowych instalacji jest Robert Urbański – artysta i przyjaciel Matrasu.

W ofercie księgarni znajduje się blisko 30000 pozycji z literatury pięknej, dziecięcej, historii, filozofii, prawa, informatyki, a także albumy, przewodniki i podręczniki. Niektóre tytuły można tu kupić z autografami autorów. Pisarze odwiedzający księgarnię chętnie składają nawet kilkadziesiąt nadprogramowych podpisów z myślą o wielbicielach, którzy nie zdołali dotrzeć na spotkanie autorskie. Te zaś organizowane są w Matrasie z dużą częstotliwością i stosowną oprawą. Każdy gość przyjmowany jest wyjątkowo i z pomysłem, np. podczas spotkania z autorką *Czekolady* Joanne Harris zgromadzeni byli częstowani właśnie gorącą czekoladą. W Kamienicy Kromerowskiej gościli już m.in. Norman Davies, Katarzyna Grochola, Gustaw Holoubek, Michel Houellebecq, Paweł Huelle, Wojciech Jagielski, Piotr Kaczkowski, Ryszard Kapuściński, Marek Krajewski, Stanisław Lem, David Morrell, Sławomir Mrożek, Jan Nowicki, Krzysztof Pieczyński, Jerzy Pilch, Tomasz Raczek, Andrzej Sapkowski, Andrzej Stasiuk, Dorota Terakowska, William Wharton, Robert McLiam Wilson, Janusz L. Wiśniewski, a lista wszystkich nazwisk jest dużo dłuższa. Dla Matrasu szczególnie ważne i nobilitujące było spotkanie z Carlosem Fuentesem, który odwiedzając księgarnię 14 maja 2002 ro-

ku, nazwał ją „katedrą książki”. Większość znakomitych gości dało się uwiecznić na pamiątkowych fotografiach, które zdobią wnętrze Matrasu, umożliwiając klientom spotkanie z nieobecnymi.

Tę samą funkcję pełnią znajdujące się w księgarni sale poświęcone noblistom – Wisławie Szymborskiej i Czesławowi Miłoszowi. Pierwsze pomieszczenie utrzymane jest w jasnych kolorach, z oryginalnym, zabytkowym stropem z XIX wieku. W gablotkach znajdują się tu pamiątki oraz rzeczy osobiste poetki, подарowane przez Fundację Wisławy Szymborskiej: m.in. rękopisy, słynne wyklejanki, pluszowa małpa i wiele książek. Druga sala jest bardziej nobliwa – ściany w kolorze wiśni, kanapa w stylu wiedeńskim z ramą z czarnego drewna i bordowym obiciem, a w to wszystko wkomponowane zdjęcia Miłosa oraz jego rękopisy. Właśnie w Matrasie można obejrzeć także dyplomy noblowskie obojga autorów.

Malwina Mus

PRZYPISY

- 1 Cyt. za: Bogdan Gancarz, *Najstarsza księgarnia w Europie*, <http://kultura.wiara.pl/doc/579101>. Najstarsza-ksiegarnia-w-Europie (data dostępu: 12.10.2014).

Fotografia Malwina Mus

